

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу **ДОЦЮК СВІТЛАНИ ОЛЕКСАНДРІВНИ**
на тему: «**Організаційно-інституційне забезпечення розвитку аграрного підприємництва в умовах міжнародної економічної інтеграції**»
представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 Економіка

Актуальність теми дисертації. Аграрне підприємництво передбачає реалізацію підприємницької ініціативи сільських жителів у формі господарської діяльності щодо виробництва сільськогосподарської продукції і продуктів її власної переробки, посередницьких та інших видів послуг у сільській місцевості. Крім того, забезпечує вагому частину валового внутрішнього продукту країни, підвищує зайнятість сільського населення та покращує рівень життя на селі.

Розвиток аграрного підприємництва в умовах міжнародної економічної інтеграції є стратегічним напрямом для країни, яка прагне стати конкурентоспроможною на світовій арені. Відкриття нових ринків, інтеграція у глобальні ланцюги постачання та впровадження інновацій допомагають підприємству зростати. Проте для успіху необхідно подолати виклики, пов'язані з конкуренцією, регуляторними бар'єрами, базуючись на підтримці держави. Саме тому важливим залишається створення сприятливого законодавчого підґрунтя як базису організаційно-інституційного забезпечення розвитку аграрного підприємництва.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану наукових досліджень і розробок Вінницького національного аграрного університету і є складовою частиною науково-дослідних тем: «Організаційно-економічні аспекти розвитку агроєкосистем на засадах екологізації економіки» (номер державної реєстрації 0121U112882, 2021-2024 рр.), де автором обґрунтовано особливості розвитку підприємництва в аграрному секторі економіки та висвітлено важливість виробництва органічної продукції у сільській місцевості; «Розробка механізмів підвищення конкурентоспроможності підприємств АПК та забезпечення енергонезалежності сільських територій через інтенсифікацію виробництва біопалив» (номер державної реєстрації 0124U000340, 2024-2025 рр.), де автором представлено необхідні умови розвитку аграрного підприємництва, реалізація яких забезпечить стійкість та конкурентоспроможність суб'єктів господарювання в умовах міжнародної економічної інтеграції.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних положень і розробленні практичних рекомендацій щодо організаційно-інституційного забезпечення розвитку аграрного підприємництва в умовах міжнародної економічної інтеграції.

Досягнення зазначеної мети забезпечено вирішенням таких завдань, а саме:

- теоретико-методично опрацювати еволюційні засади становлення

підприємництва в економіці і соціумі;

- розкрити теоретичні основи організаційно-інституційного забезпечення розвитку аграрного підприємництва;
- опрацювати методичні положення оцінки розвитку аграрного підприємництва в умовах міжнародної економічної інтеграції;
- охарактеризувати організаційно-інституційні умови розвитку аграрного підприємництва;
- визначити особливості формування ефективності господарювання аграрних підприємств в умовах експортно-імпоротної діяльності;
- здійснити аналітичну оцінку заходів та можливостей із забезпечення прибутковості підприємств при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності;
- спрогнозувати тенденції і перспективи розвитку господарської діяльності підприємств за впливу факторів зовнішньоекономічних відносин;
- здійснити моделювання ефективності функціонування підприємницьких структур за умов експортної діяльності;
- запропонувати концептуальні напрями удосконалення організаційно-інституційного забезпечення розвитку аграрного підприємництва в умовах міжнародної економічної інтеграції.

Об'єктом дослідження є процеси організаційно-інституційного забезпечення розвитку аграрного підприємництва в умовах міжнародної економічної інтеграції.

Предметом дослідження є теоретико-методичні, організаційні та практичні засади організаційно-інституційного забезпечення функціонування підприємництва і його розвитку в умовах міжнародної економічної інтеграції.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробленні пропозицій з удосконалення методичних положень аналітичної оцінки і концепції удосконалення організаційно-інституційного забезпечення розвитку аграрного підприємництва в умовах міжнародної економічної інтеграції, зокрема:

вперше:

- обґрунтовано складові потенціалу формування організаційно-інституційних спроможностей забезпечення експортної діяльності аграрних підприємств, виходячи з їх виробничого потенціалу (здатності досягти чистого прибутку на основі факторів собівартості продукції та зносу основних засобів) та умов зовнішньоекономічної діяльності (здатності досягти чистого прибутку на основі факторів отриманої виручки від реалізації на внутрішньому ринку та експортної діяльності), що дає змогу приймати управлінські рішення з урізноманітнення асортиментної політики на внутрішньому та зовнішньому ринках, оптимізації собівартості продукції та зменшення зносу основних засобів.

удосконалено:

- теоретичний базис інтерпретування засад еволюції, інституційного становлення підприємництва в економіці й соціумі, що полягає в оціночному характеризуванні сутності організаційно-економічних ознак еволюції

теоретичних положень щодо означення етапів становлення, тенденцій інституціоналізації знань про підприємництво, а також розбудову практики господарської діяльності з метою отримання прибутку для підвищення добробуту націй;

набули подальшого розвитку:

- теоретичні основи організаційно-інституційного забезпечення розвитку аграрного підприємництва через доведення залежності спроможності підприємницького механізму від ефективності організацій та інституцій, які формують умови здійснення ринкових трансакцій, опосередковано визначаючи їх результат – передумову конкурентоспроможності й прибутковості агробізнесу;

- методичні положення оцінки розвитку аграрного підприємництва в умовах міжнародної економічної інтеграції, які полягають у науково-обґрунтованому доведенні необхідності врахування інституційних характеристик організаційно-економічних і регулятивних взаємодій суб'єктів на ринку у контексті аналізу засад інтеграційних відносин як механізму експансії на зовнішні ринки, розширення присутності аграрних товарів і послуг, так і створення необхідних для вирішення завдання інтегрованих структур за участі аграрних підприємств;

- аналітичні характеристики оцінки стану, тенденцій формування й засад забезпечення організаційно-інституційних умов розвитку аграрного підприємництва, а також оціночні інтерпретації характеристик особливостей формування ефективності господарювання аграрних підприємств в умовах експортно-імпортової діяльності;

- систематизація можливостей із забезпечення прибутковості підприємств при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності для забезпечення міжнародної економічної інтеграції аграрних форм господарювання підприємницького типу;

- прогностичні оцінки тенденцій і перспективи розвитку господарської діяльності підприємств за впливу факторів зовнішньоекономічних відносин;

- моделювання ефективності функціонування підприємницьких структур за умов експортної діяльності, що дозволяє визначити можливий рівень чистого прибутку експортно-орієнтованих підприємств від операцій на внутрішньому ринку та від здійснення експортних продажів;

- концептуальні напрями удосконалення організаційно-інституційного забезпечення розвитку аграрного підприємництва в умовах міжнародної економічної інтеграції, що полягають у формуванні ефективної системи державної підтримки, гармонізація законодавчої бази, запровадженні сучасних інституційних механізмів, реалізації заходів на внутрідержавному рівні, які забезпечують стійкість та конкурентоспроможність для суб'єктів господарювання.

Основні результати дисертаційної роботи опубліковано автором у 12 наукових працях, серед них: 19,57 умовн. друк. арк. (власний доробок автора 8,43 умовн. друк. арк.), у тому числі 1,2 умовн. друк. арк. – у міжнародній наукометричній базі даних Scopus; 4,7 умовн. друк. арк. – у наукових

фахових виданнях України категорії «Б», включених до міжнародної наукометричної бази даних Index Copernicus; 1,24 умовн. друк. арк. – в іноземному виданні, включеному до міжнародної наукометричної бази даних Index Copernicus; 1,02 умовн. друк. арк. – у монографіях іноземною мовою у зарубіжних виданнях та 0,27 умовн. друк. арк. – в інших виданнях.

Практичне значення одержаних результатів. Результати, представлені в дисертаційній роботі, впроваджені в практичну діяльність сільськогосподарських підприємств, зокрема: ТОВ «БІЗНЕС АГРО ІМПЕРІЯ» щодо управління факторами виробництва (собівартість продукції, знос основних засобів) із метою оптимізації прибутку через досягнення ефективності порівняно з іншими суб'єктами господарювання (довідка № 21/09 від 05.09.2024 р.); ТОВ «ДАШКІВЦІ» щодо виявлення перспектив розвитку у контексті формування передумов для виходу на зовнішній ринок завдяки застосуванню непараметричного методу аналізу середовища функціонування при порівнянні з підприємством, що здійснює експортно-імпорتنу діяльність (довідка № 161 від 04.09.2024 р.); ПСП «Україна» під час формування та застосування стратегічних пріоритетів розвитку та функціонування підприємства в умовах здійснення зовнішньоекономічної діяльності (довідка № 119 від 15.08.2024 р.), а також Департаменту агропромислового розвитку Вінницької обласної військової адміністрації під час розробки та виконанні регіональних інноваційно-інвестиційних програм і прогнозів розвитку галузей агропромислового виробництва (довідка № 01.1-27/789 від 26.09.2024 р.).

Положення дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі Вінницького національного аграрного університету при викладанні навчальної дисципліни «Підприємництво». Практичне значення одержаних наукових результатів зумовило їхнє впровадження у навчально-методичний процес та наукову роботу кафедри економіки та підприємницької діяльності (довідка № 01.1-59-624 від 10.06.2024 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною завершеною роботою, в якій представлено концепт удосконалення засад і механізмів організаційно-інституційного забезпечення розвитку аграрного підприємництва в умовах міжнародної економічної інтеграції. Наукові положення та пропозиції, представлені в дослідженні й запропоновані до захисту, одержані автором особисто.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний обсяг дисертаційної роботи складає 163 сторінки комп'ютерного тексту. Робота містить 34 таблиці, 42 рисунки та 7 додатків. Список використаних джерел включає 252 найменування, викладених на 30 сторінках.

У вступній частині дисертаційного дослідження відзначено важливість теми, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, методи дослідження, наукову новизну, практичне значення результатів, а також задекларовано особистий авторський внесок.

У першому розділі «Теоретичні засади організаційно-інституційного забезпечення розвитку підприємництва» розглянуто підходи до трактувань понять «підприємництво», «інституція» та «інститут», визначено основні функції підприємництва в економіці та суспільстві, розглянуто складові організаційно-інституційного забезпечення середовища функціонування суб'єктів підприємництва та представлено індикативну оцінку розвитку аграрного підприємництва в умовах міжнародної економічної інтеграції.

У другому розділі «Формування організаційно-інституційного забезпечення та розвиток аграрного підприємництва» досліджено організаційно-інституційні умови і структурну динаміку розвитку аграрного підприємництва, виявлено особливості формування ефективності господарювання аграрних підприємств в умовах експортно-імпортової діяльності на основі досліджуваних сільськогосподарських підприємств Вінницької області, проведено оцінку заходів та аналіз можливостей забезпечення прибутковості підприємств при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності.

У третьому розділі «Напрями і організаційно-інституційні удосконалення засад формування ефективного розвитку аграрних підприємств в умовах міжнародної економічної інтеграції» здійснено оцінку розвитку господарської діяльності підприємств за впливу факторів реалізації зовнішньоекономічних відносин, проведено моделювання ефективності функціонування підприємницьких структур за умов експортної діяльності, запропоновано напрями удосконалення організаційно-інституційного забезпечення розвитку аграрного підприємництва в умовах міжнародної економічної інтеграції.

У висновках наведено найбільш важливі наукові та практичні результати дослідження, що базуються на теоретичному узагальненні та практичному вирішенні поставлених завдань.

Не дивлячись на високий науковий рівень, оригінальність та новизну результатів представленого наукового дослідження, його значення для теорії та практики аграрної сфери, слід звернути увагу на такі зауваження, побажання та дискусійні питання дисертаційної роботи Доцюк С.О.:

1. На рис. 1.5 не повністю обґрунтовано критерії, за якими наведені фактори внутрішнього і зовнішнього впливу. Досліджуючи фактори зовнішнього впливу, державну політику та законодавчу базу аспірантка виділяє окремими складовими у системі функціонування суб'єктів господарювання, хоча законодавча база є інструментом у проведенні державної політики.

2. На рис. 2.17 представлено оцінку рівня рентабельності (збитковості) досліджуваних підприємств за 2019-2023 рр., однак, на даному рисунку доречно відобразити результуючу лінію, яка дозволить показати тенденцію у контексті закономірностей отриманих результатів.

3. Доцільно було б дослідити більш детально досвід країн ЄС у сфері організаційно-інституційного забезпечення розвитку аграрного підприємництва та можливість його імплементації у вітчизняних реаліях.

Загальний висновок перевірки дисертаційної роботи на унікальність тексту: відсоток унікальності складає 86%, що обумовлено використанням загальноприйнятої термінології, категорій, показників, економіко-математичних формул, цитуванням праць науковців та використання значного масиву статистичних даних. Загалом, наведені зауваження принципово не впливають на наукову та практичну цінність одержаних автором результатів дослідження і не знижують у цілому достатньо високої позитивної оцінки дисертаційної роботи.

Загальний висновок. Із огляду на актуальність, новизну, важливість отриманих автором наукових результатів, їх обґрунтованість і достовірність, а також практичну цінність сформульованих положень і висновків, вважаємо, що дисертаційна робота Доцюк Світлани Олександрівни на тему: «Організаційно-інституційне забезпечення розвитку аграрного підприємництва в умовах міжнародної економічної інтеграції», відповідає наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», вимогам п. 5, 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), п. 26 Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами), а її авторка Доцюк Світлана Олександрівна заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 Економіка.

Рецензент:

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного
менеджменту та альтернативних
джерел енергії
Вінницького національного аграрного
університету

Ірина ФУРМАН

Підпис Фурман І.В. засвідчую
вчений секретар

Тетяна КОРПАНЮК